

Метафизички прилози појму бесконачности

Рецензија

Појам бесконачности представља један од оних филозофских проблема који превазилазе обичан интелектуални изазов, суптилно нас наводећи на преиспитивање граница и могућности самог људског мишљења. Оно што ову тему чини посебно интригантном, али и донекле фрустрирајућом, јесте чињеница да се сваким кораком ка њеном разумевању интензивира и степен интелектуалног изазова, јер изучавање бесконачности не доноси коначне одговоре, већ „рађа“ нове дилеме. Дубља филозофска спекулација о антиномијском пару коначност–бесконачности често доводи до бројних парадокса, што никако не значи да је она прелевантна или тривијална. Напротив, кроз векове, ова дијалектичка противречност је била својеврсна контемплативна инспирација за највеће умове човечанства, остављајући иза себе неизбрисив траг који потврђује дубину и важност ове теме. Бесконачност је истовремено појам и проблем, концепт који отвара врата ка разумевању света, али и „бездан“ у којем се логика често „руши под сопственом тежином“. Управо из тог разлога, права је реткост наићи на дело које се овом темом бави са довољно озбиљности, ширине и дубине, а да притом остане читљиво и концептуално јасно. Књига *Метафизички прилози појму бесконачности* професора Горана Ружића успева управо у томе.

Ружићев рад одликује се изузетним егзегетским увидом и темељним познавањем интелектуалне традиције која се кроз векове суочавала с овим питањем. Већ на самом почетку књиге, читалац стиче утисак да се налази пред аутором који не само да је изучавао бесконачност кроз разне епохе филозофске и научне мисли, већ је у тој мисли активно учествовао – промишљајући је дубоко, у њеним противречностима и могућностима. Аутор полази од премисе да су појмови коначности и бесконачности неодвојиви, да један без другог не могу бити уопште ни осмишљени. Та узајамна зависност отвара поље антиномија које су кроз историју биле предмет бројних филозофских и теолошких спорова. Платон, Аристотел, Лајбниц, Кант, али и математичари попут Георга Кантора и модерни логичари, сви они чине део панораме коју Ружић пажљиво гради. Књига се не задовољава пуким позивањем на ауторитет ових имена, нити формалним препричавањем њихових ставова. Напротив, сваки аутор се уводи као глас у дијалог, где Ружић често интервенише, коментарише и нуди властиту мисаону допуну или критику.

У Ружићевој интерпретацији, Платонова концепција бесконачности није само апстрактни принцип, већ почетна тачка за разумевање граница људског мишљења и онтолошке отворености света. С друге стране, Аристотелово разликовање потенцијалне и актуелне бесконачности уводи кључну дистинкцију која ће обликовати касније филозофске и математичке дебате које у основи имају концепцију бесконачност као нечега што је увек на путу, никада потпуно остварено, насупрот ономе коначном као присутној целини над којом је остварена „онтолошка и логичка контрола“. Ова динамика између могућег и оствареног, неодређеног и дефинисаног, темељ је за даље разматрање које Ружић систематски развија. У случају Лајбница, пажња је усмерена на идеју бесконачности као иманентног принципа

склада и рационалне уређености света. Бесконачност се не приказује као готова целина, већ као рефлекс бесконачне Божје воље, која се изражава кроз бескрајну дељивост стварности и непрестано приближавање савршенству. Код Канта, насупрот томе, бесконачност поприма другачију, мисаону функцију – као регулативни идеал разума, који омогућава мисаоно кретање *in indefinitum*, без обавезе да се стварност схвати као бесконачно довршена. Кроз ове интерпретације, Ружић ненаметљиво, али прецизно показује како различити мисаони хоризонти обликују саме појмове којима покушавамо да обухватимо бесконачно.

Управо та мисаона ангажованост представља једно од највреднијих одлика овог дела. Иако се књига темељи на историјском прегледу и анализи, она нипошто не остаје само то (иако би и као таква већ била довољно значајна). На пример, посебно је импресиван начин на који Ружић повезује разматрања из филозофије са питањима из математике и логике, без да једно подређује другом. На пример, његов третман Канторове теорије скупова и проблема кардиналности бесконачних величина, не остаје затворен у технички језик математике. Уместо тога, он истражује како ове идеје преламају фундаментална питања о природи броја, простора и реда. У том смислу, књига успева да превазиђе дисциплинарне границе – она је истовремено филозофска, математичка и теолошка, без да се може свести само на једну од тих дисциплина.

Једна од најважнијих теза коју књига имплицитно поставља јесте да бесконачност није једноставно ентитет „тамо негде“, изван граница људског искуства, већ да се ради о конститутивном појму самог мишљења. Поетски речено, мишљење не може мислити себе без појма бесконачног, било као идеал, као опасност, или као изазов који непрестано превазилази. У том светлу, књига професора Ружића може се читати и као својеврсна филозофска антропологија истраживања граница човека, његових појмова и могућности разумевања. Стил писања је озбиљан, али не херметичан. Ружић не подилази читаоцу, али му ни не ускраћује јасноћу. Умешно користи појмовни апарат и терминологију која је неизбежна за тему о којој пише, али чини то с мером, уз објашњења и контекстуализацију који омогућавају праћење текста и онима који нису стручњаци. Тиме књига заузима јединствено место – довољно је академска да буде релевантна у филозофским и научним круговима, али и довољно приступачна да привуче ширу, интелектуално радозналу публику.

На основу наведеног, предлажем Наставно-научног већу Филозофског факултета у Нишу да прихвати рад.

Др Страхиња Ђорђевић
Научни сарадник,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

Страхиња Ђорђевић